

Lespakket

Jodenvervolging
Verzet
Verraad
Onderduik

EEN FILM VAN RUDOLF VAN DEN BERG

SÜSKIND

Handleiding

voor leerkrachten en docenten

bovenbouw basisonderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs

Colofon

Het Süskind lespakket is een productie van Stichting Fu Works Educatie, geïnspireerd op een idee van Uitgeverij Peter Sasburg, met inbreng van Fu Works, Cadenza Films, de Hollandsche Schouwburg, Herinneringscentrum Kamp Westerbork en het Landelijk Steunpunt Gastspreekers WO II-Heden.

© Stichting Fu Works Educatie januari 2012

Teksten

Peter Sasburg

Drs. Niko Fijma, onderwijspedagoog

Neomie Vermeulen, leerkracht groep 7/8, OBS Juliana, Schagen

Drs. Susanne van Wissen, docente geschiedenis, OSG West-Friesland, Hoorn

Tekstadviezen

Drs. Annemiek Gringold, Hollandsche Schouwburg

Drs. Christel Tijen, Herinneringscentrum Kamp Westerbork

Gemma Groot Koerkamp, Landelijk Steunpunt Gastspreekers WO II - Heden

Norbert Hinterleitner, Anne Frank Stichting

Beeldmateriaal

Filmbeelden, afkomstig uit speelfilm Süskind, met toestemming van Fu Works en Cadenza Films

Oral History Ineke Pach, afkomstig uit 'Onderduik in West-Friesland', met toestemming van Uitgeverij Peter Sasburg

Oral History Lydia van Nobelen-Riezouw, afkomstig uit 'Geen voorstelling van te maken', met toestemming van de Hollandsche Schouwburg

Oral History Siény Cohen-Kattenburg, afkomstig uit 'Geen voorstelling van te maken', met toestemming van de Hollandsche Schouwburg

Archiefbeelden 'De Drie van Breda', afkomstig uit NPS tv-serie De Oorlog, aflevering 9, met toestemming van NTR, KRO en Beeld&Geluid

Omslagillustratie: Independent Films

Fotografie film stills: Jaap Vrenegoor en Kris Dewitte

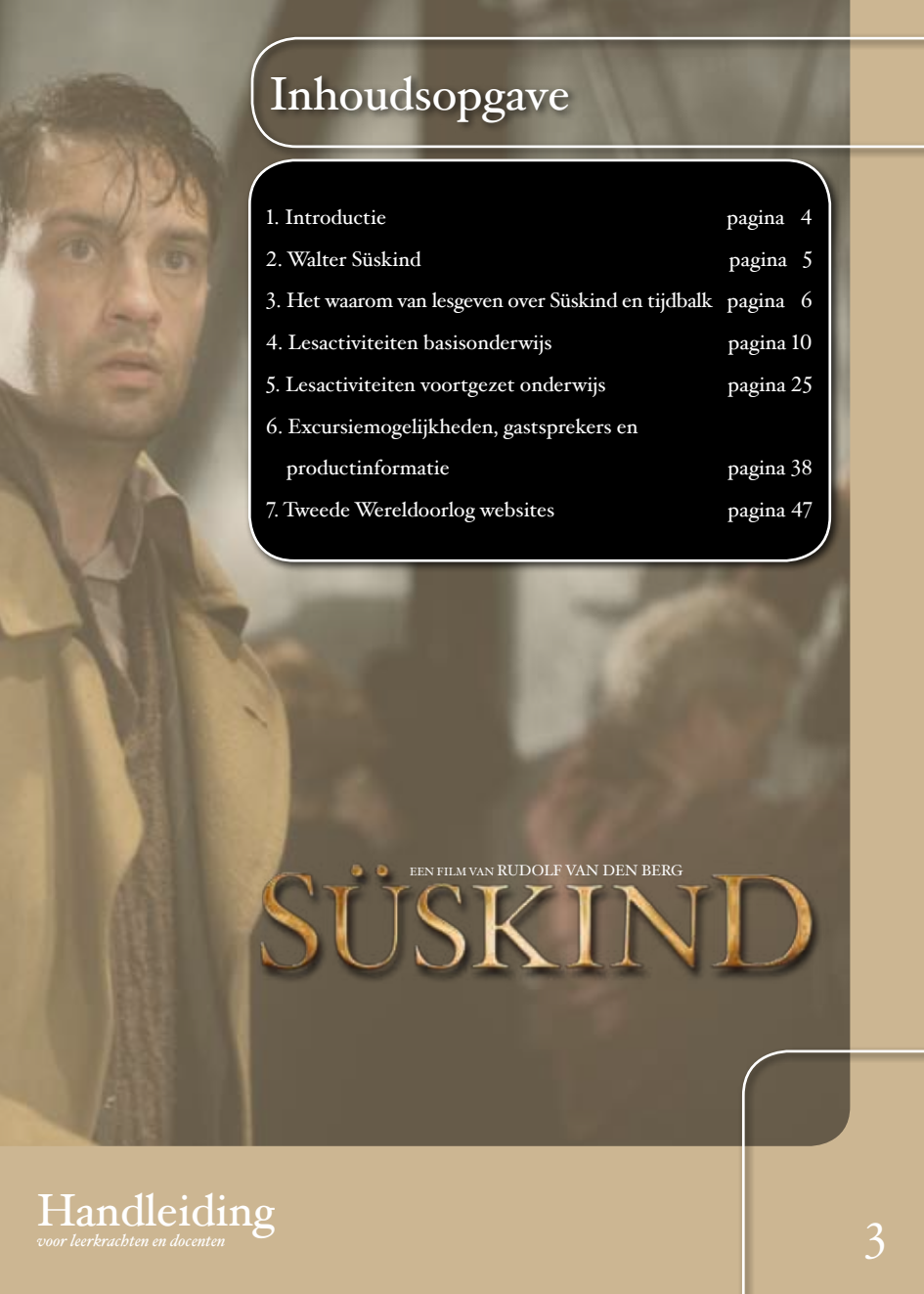
Vormgeving & Productie:

Bakker Communicatie Badhoevedorp

De DVD bevat geen expliciet gewelddadige of seksuele beelden en is geschikt bevonden voor kinderen vanaf 10 jaar. Stichting Fu Works Educatie heeft er naar gestreefd de auteursrechten van teksten, foto's en filmmateriaal volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die menen nog zekere rechten te kunnen doen gelden, worden verzocht zich te richten tot de Stichting Fu Works Educatie.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit het Süskind lespakket mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, internet of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de Stichting Fu Works Educatie

Stichting Fu Works Educatie
p/a Fu Works | Rapenburgerstraat 109
1011 VL Amsterdam
Tel. 020-5307110
educatie@fuworks.nl
www.suskinddefilm.nl/educatie

A man with dark, slightly messy hair and a serious expression is looking over his right shoulder. He is wearing a light-colored, textured sweater under a tan or olive-green coat. The background is blurred, showing what appears to be an indoor setting with other people.

Inhoudsopgave

1. Introductie	pagina 4
2. Walter Süskind	pagina 5
3. Het waarom van lesgeven over Süskind en tijdperk	pagina 6
4. Lesactiviteiten basisonderwijs	pagina 10
5. Lesactiviteiten voortgezet onderwijs	pagina 25
6. Excursiemogelijkheden, gastsprekers en productinformatie	pagina 38
7. Tweede Wereldoorlog websites	pagina 47

EEN FILM VAN RUDOLF VAN DEN BERG

SÜSKIND

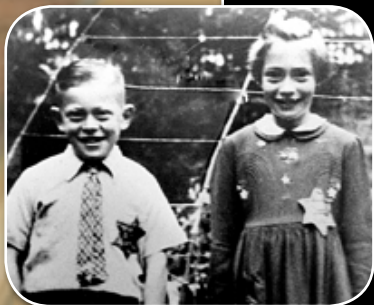
1. Introductie

De Tweede Wereldoorlog ligt meer dan 65 jaar achter ons, maar de herinneringen eraan zijn nog altijd levendig en krachtig. Opvallend is dat de kinderen van nu een grote belangstelling hebben voor de algemene geschiedenis en de gevolgen van deze oorlog.

Vanaf 19 januari 2012 is de nieuwe Nederlandse speelfilm *SÜSKIND* in bijna alle steden in Nederland te zien. De film vertelt het waargebeurde verhaal van de Joodse verzetsheld Walter Süskind, die honderden Joodse kinderen uit de crèche van de Hollandsche Schouwburg in Amsterdam wist te redden.

Het unieke Süskind lespakket, ontwikkeld voor de bovenbouw van het basisonderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs, biedt de mogelijkheid de herinnering aan, en de blijvende betekenis van de Tweede Wereldoorlog door te geven aan huidige en toekomstige generaties. In de samenleving zien wij dat de generatie ooggetuigen van de Tweede Wereldoorlog langzaam maar zeker verdwijnt, en daarom moeten er voor de toekomst andere eisen worden gesteld aan het overdragen van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

Om de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend en betekenisvol te houden moeten nieuwe, andere verbindingen worden gevonden tussen het verleden en ons heden. Want alleen als iets relevant is voor de eigen denk- en leefwereld, blijft het betekenisvol. Persoonlijke verhalen van toen achter historische feiten zijn voor huidige en toekomstige generaties een goede manier om verbindingen te leggen tussen het verleden en de actualiteit.

Benjamin (1934-1942) en Jansje (1933-1942) Pais uit Harlingen, vlak voor hun deportatie naar Auschwitz, 1942. (Collectie Joods Historisch Museum)

Het Süskind lespakket is een concreet voorbeeld van *'hoe om te gaan met de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en zorg te dragen voor een passende balans tussen historische kennisoverdracht en actuele vraagstukken die vanuit de historie worden belicht'*. (Citaat van voormalig minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport dr. A. Klink.) Op een aantrekkelijke manier en inspirerend voor leerkracht of docent en leerlingen draagt het pakket bij aan de geschiedkundige vorming van kinderen.

Het Süskind lespakket bestaat uit een DVD met acht scènes uit de speelfilm, drie oral history verhalen van ooggetuigen en archiefbeelden van 'de Drie van Breda'. In de begeleidende handleiding voor leerkracht en docent zijn onder meer speciale kijkvragen, achtergrondvragen en actualiteitsvragen, een tijdbalk, excursiemogelijkheden naar belangrijke oorlog- en verzetsmusea in Nederland en de mogelijkheid een gastspreker WO II-heden in de klas uit te nodigen, opgenomen.

2. Walter Süskind

Walter Süskind.
(Collectie
Herinneringscentrum
Kamp Westerbork)

Walter Süskind met zijn
vrouw Hanna voor
hun nieuwe auto op een
bosweg in Duitsland,
jaren dertig. (Collectie
Herinneringscentrum
Kamp Westerbork)

Het waar gebeurde verhaal van de Joodse verzetsheld Walter Süskind, die honderden Joodse kinderen uit de crèche van de Joodsche Schouwburg in Amsterdam wist te redden, is nog niet eerder verteld aan een groot publiek. (De 'Hollandsche Schouwburg' aan de Plantage Middenlaan in Amsterdam werd in 1941 door de Duitsers omgedoopt tot 'Joodsche Schouwburg'.)

Met het oog op de Jodenvervolgung in de jaren '40-'45 in Nederland is het verhaal van Walter Süskind bijzonder te noemen. Bijzonder omdat het verhaal gaat over een relatief onbekende en controversiële held. Om de levens van mensen te redden moest Süskind een geraffineerd en gevaarlijk dubbelspel spelen met de Duitse bezetter. In veel Joodse ogen leek dat begrijpelijkerwijs op verraad. Pas na de oorlog werd duidelijk met hoeveel moed en gevaar voor eigen leven Süskind zich heeft ingezet voor zijn lotgenoten.

Walter Süskind (geb. 1906) vluchtte samen met zijn vrouw Johanna in 1938 uit nazi-Duitsland, omdat hij als Jood zijn baan was kwijtgeraakt. Zij woonden in Bergen op Zoom waar in 1939 dochter Yvonne werd geboren. Vanwege antisemitische wetten raakte hij in Nederland ook zijn baan kwijt en werd hij verplicht om in maart 1942 met zijn gezin naar Amsterdam te verhuizen. In augustus 1942 wist hij een baan te krijgen bij de Joodsche Raad in de Joodsche Schouwburg.

De Joodsche Raad in Amsterdam was op last van de Duitsers opgericht en het contactorgaan tussen de Joden en de Duitse bezetters. De raad moest allerlei anti-Joodse maatregelen bekend maken, waardoor de Joden steeds meer werden geïsoleerd en vernederd.

Süskind nam deze baan aan waardoor hij een tijdelijke vrijstelling kreeg voor tewerkstelling in nazi-Duitsland, en hij en zijn gezin voorlopig niet werden gedeporteerd naar kamp Westerbork. Süskind was als beheerder verantwoordelijk voor de gang van zaken in de Schouwburg. Hij coördineerde de opvang en had de leiding over het Joodse personeel.

Als hij er achter komt wat de Joden werkelijk te wachten staat na Westerbork, besluit hij vriendschap te sluiten met SS-Hauptsturmführer Ferdinand Aus der Fünfen. De nazi's sporen in heel Europa Joden op om ze weg te voeren (deporteren) naar concentratie- en vernietigingskampen. Aus der Fünfen was verantwoordelijk voor het transport van Joden uit Amsterdam en omstreken naar de kampen Westerbork en Vught. Met hem speelde Süskind een gevaarlijk dubbelspel, waardoor hij de gelegenheid kreeg, in samenwerking met helpsters en helpers uit de schouwburg, de crèche en een aantal verzetsgroepen, om veel Joodse kinderen weg te smokkelen.

3. Waarom lesgeven over Süskind?

Het Süskind lespakket kan dienen als aanvulling op de bestaande lesmethoden geschiedenis in basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Het lespakket bevordert de instandhouding en verspreiding van kennis en bewustwording over de Tweede Wereldoorlog.

Het persoonlijke verhaal van Süskind bevordert emotionele betrokkenheid, omdat het over een verhaal van een Nederlandse held gaat, wat voor Nederlandse kinderen de oorlog dichterbij brengt. Het is juist de betrokkenheid die stimuleert tot het opnemen en vasthouden van kennis. Door zijn persoonlijke verhaal verplaatsen leerlingen zich gemakkelijker in keuzes en/of dilemma's van hem en van anderen in de oorlogsjaren.

Het Süskind lespakket is onderwijspedagogisch van waarde en een belangrijke toevoeging aan de lespakketten die er al zijn over de Tweede Wereldoorlog of de Jodenvervolgving in de jaren '40-'45.

- Onderwijs heeft een *vormende functie*. Onderwijs draagt bij aan het proces van identiteitsvorming bij jonge mensen. Hierbij is het leren begrijpen en zich eigen maken van zaken als democratisch burgerschap, humaniteit en vrijheid van belang. Het gaat erom dat je jezelf verbonden voelt met de samenleving en dat die verbondenheid niet leidt tot het verleidelijke wij-zij denken dat het risico van dehumaniseren en uitsluiten van de ander met zich meebrengt. De Jodenvervolgving is een periode in onze geschiedenis waar lessen uit te leren zijn. De leerlingen leren dat de *Jodenvervolgving* geen onafwendbaar proces was, maar het steeds om mensen ging die beslissingen namen. De leerlingen leren dat *mensen in dit proces* verschillende rollen hadden, namelijk die van daders, slachtoffers, helpers en omstanders.
- Het Süskind lespakket heeft een '*narratieve insteek*'. Leerlingen die zich ontwikkelen door kennis te nemen van verhalen leren nadenken over de rol van een dader, een slachtoffer, een helper of een omstander. De keuzes en/of dilemma's die mensen hadden in die tijd. Maar ook 'narratief' in de zin dat de leerlingen leren nadenken over de consequenties van hun eigen gedrag. De keuzes en/of dilemma's die ze zelf hebben in deze tijd.

Het moet hun 'eigen verhaal' gaan worden. De leerlingen kunnen aan de hand van dit Süskind lespakket ervaringen opdoen, die ze een plek kunnen geven in hun eigen verhaal. Met andere woorden, leerlingen leren zien dat de gebeurtenissen van toen nog altijd gevolgen hebben voor de samenleving van nu.

>>

- Een belangrijk praktijkaspect is daarom dat de leerkracht/docent aansluit bij wat er in de wereld om ons heen gebeurt. Door *actuele kwesties* uit de (nabije) wereld in de klas te halen, raken leerlingen zich bewust van hun groeiende mogelijkheid goed mee te doen en zich verantwoordelijk te voelen.
- De leerlingen worden uitgenodigd *actief te handelen*. Ze gaan actief handelen als hun stem wordt gehoord, als ze serieus worden genomen en hun vragen kunnen stellen. Een thema wordt pas echt interessant als de leerlingen worden gestimuleerd hun eigen vragen hieraan te verbinden én ze geholpen worden deze vragen om te zetten in onderzoeksactiviteiten.
- De leerlingen handelen niet alleen. De groep vormt een *leergemeenschap*. Inzicht, ook nodig om tot morele afwegingen en keuzes te kunnen komen, ontwikkelt zich immers door samen te werken met anderen en in gesprek met elkaar te gaan.

De scènes uit de speelfilm SÜSKIND, waarin diverse acteurs te zien zijn, de persoonlijke verhalen van drie ooggetuigen en archiefbeelden van 'de Drie van Breda' kunnen de leerlingen bovendien 'raken' en er voor zorgen dat ze kritisch naar hun eigen gedrag en gedrag van anderen in hun omgeving gaan kijken. Ruim aandacht in het Süskind-Lespakket voor identificatie en inleving omdat de leerlingen bovendien leren dat het in de Tweede Wereldoorlog steeds om gewone mensen is gegaan. Met name de levens van mensen in het verzet en uiteraard ook dat van Walter Süskind, waren bijzonder. Ze moesten dikwijls spontane keuzes maken, veelal in 'tweestrijd' daarover, onder de nieuwe omstandigheden met onverwachte problemen in de oorlogsjaren. Maar het verzet hield stand. De bevrijding in mei 1945 was voor de meeste mensen een enorme opluchting. Je hoefde niet meer bang te zijn en je kon weer in vrijheid leven. Voor veel Joodse overlevenden, die hun familie, huis, bezittingen en werk waren kwijt geraakt, was de oorlog echter niet voorbij en is deze altijd een rol blijven spelen in hun verdere leven.

Kerdoelen

Het lespakket sluit aan bij de kerndoelen van het basisonderwijs en de kerndoelen van het voortgezet onderwijs.

Basisonderwijs, groep 7/8

Leergebied

'Oriëntatie op jezelf en de wereld' en dan in het bijzonder de kerndoelen 'Tijd', te weten 51, 52 en 53. Leerkrachten hebben kennis van de Tweede Wereldoorlog en in verschillende geschiedenismethoden wordt de Tweede Wereldoorlog, waar onder ook de Jodenvervolgung, behandeld.

Onderbouw voortgezet onderwijs; vmbo en havo/vwo

Leergebied

'Mens en maatschappij' en dan in het bijzonder de kerndoelen 36, 37 (tijd van wereldoorlogen), 38, 39, 40, 43 en 47.

Tijdbalk

In 1938 kwam Walter Süskind (geb. 1906) met zijn vrouw naar Nederland; ze woonden in Bergen op Zoom.

Februari 1941, eerste razzia's en staking in Amsterdam.

1938

1939

1940

1941

02.1941

26 juni 1942 kreeg de Joodsche Raad te horen van de Duitse bezetters dat de Joden in werkkampen zouden worden ondergebracht. De Joodsche Raad moest lijsten opstellen met oproepen aan Joden die werden gedeporteerd. De Duitse Zentralstelle für jüdische Auswanderung (Centraal Bureau voor Joodse 'emigratie'), stelde lijsten samen van te deporteren joden. De Joodsche Raad werd gevraagd op die lijsten aan te geven welke mensen, voornamelijk rijke Joden, voor vrijstelling in aanmerking kwamen.

26.06.1942

14 juli 1942 eerste transport van Amsterdam Centraal Station naar doorgangskamp Westerbork. In juli 1942 werd het doorgangskamp Westerbork ingericht om de gedeporteerde Joden op te vangen vóór hun vertrek naar concentratie- en vernietigingskampen. Het in 1939 opgerichte kamp Westerbork diende tot die tijd voor opvang van Duits-Joodse vluchtelingen.

14.07.1942

Juli 1942 werd de Hollandsche Schouwburg (in 1941 door de Duitsers 'omgedoopt' tot Joodse Schouwburg) door de nazi's gevorderd als verzamelplaats voor deportatie van Joden.

07.1942

Januari 1943

Walter Süskind ontwikkelt samen met een verzetsgroep ontsnapingsroutes uit de crèche.

01.1943

1943

29 september 1943

werd Amsterdam Jodenrein (Jodenvrij) verklaard en werd de crèche door de nazi's ontruimd. Vrouw en dochter van Süskind worden ook naar Westerbork gestuurd.

29.09.1943

29 september 1943,

de laatste medewerkers van de Joodsche Raad worden met familie opgepakt, weggevoerd naar kamp Westerbork. De Joodsche Raad hield op te bestaan.

29.09.1943

19 november 1943,

laatste transport vanuit Joodsche Schouwburg naar Westerbork.

19.11.1943

3 september 1944, Süskind en gezin

maken deel uit van een van de laatste transporten uit Westerbork naar het Oosten. Hun bestemming is het propaganda-kamp Theresienstadt in Tsjecho.

03.09.1944

1944

13 februari 1941 werd op last van de Duitse bezetters een zgn. Joodsche Raad geïnstalleerd. Deze raad, onder voorzitterschap van de heren Asscher en Cohen, vormde het contactorgaan tussen de Joodse bevolking en de Duitse nazi's. De Duitse bezetters maakten d.m.v. het Joodsche Weekblad (orgaan van de raad) steeds meer anti-Joodse maatregelen bekend.

13.02.1941

23 januari 1942, persoonsbewijzen Joden met J stempel.

23.01.1942

Maart 1942 verliest Süskind zijn baan en moet met zijn vrouw en 3-jarig kind naar Amsterdam verhuizen.

03.1942

Vanaf 3 mei 1942, moeten alle Joden van zes jaar en ouder een gele ster op hun kleding dragen, waarop het woord 'Jood' stond. De Jodenvervolgning werd daardoor makkelijker voor de nazi's.

03.05.1942

1942

>>

Vanaf 22 juli 1942 tot 19 november 1943 worden tienduizenden Joodse mannen, vrouwen en kinderen gevangen gehouden in de Joodsche Schouwburg, in afwachting van hun deportatie naar doorgangskamp Westerbork en concentratiekamp Vught. Vandaar werden zij op transport gezet naar concentratie- en vernietigingskampen in Duitsland en bezet Polen.

22.07.1942

19.11.1942

Augustus 1942 werd Süskind aangesteld bij de Joodsche Raad. Süskind werkte voor het bureau Expositur een onderdeel van de Joodsche Raad. Dit bureau was de verbinding met de Zentralstelle für jüdische Auswanderung, een onderdeel van de SD in Amsterdam, waar Willy Lages het hoofd van was, maar in de praktijk SS Hauptsturmführer Ferdinand Hugo Aus der Fünften, belast met de deportatie van Joden uit Nederland.

08.1942

Oktober 1942 t/m september 1943 werden 600 tot 1100 kinderen gered door verzetsgroepen en particulieren uit de crèche, met hulp van Süskind. Het gebouw voor de crèche was in oktober 1942 door de Duitsers gevorderd.

10.1942

09.1943

>>

22 oktober 1944, Walter Süskind, en zijn gezin worden vanuit Theresienstadt doorgevoerd naar Auschwitz, waar zijn vrouw en dochter direct na aankomst worden vermoord.

22.10.1944

Februari 1945, Süskind komt om het leven (doodgeschoten of door kou en uitputting) tijdens een dodenmars ergens in Midden-Europa.

29.02.1941

1945

8 Mei 1945, Duitse overgave, de bevrijding van Europa is een feit.

08.05.1945

Na de oorlog werd Aus der Fünften gearresteerd en tot een levenslange gevangenisstraf veroordeeld **in 1947**. Na een beroep werd hij ter dood veroordeeld, kreeg hij gratie van Koningin Juliana. De straf werd weer omgezet in levenslang. Vrijgelaten in januari 1989 en overleden in april van hetzelfde jaar.

Na de oorlog

4. Lesactiviteiten bovenbouw, BASISONDERWIJS

Werkwijzen bovenbouw basisschool

Je kunt op twee manieren met het Süskind lespakket werken:

1. Gebruik het materiaal om onderzoek met de leerlingen te doen aan de hand van een stappenplan. Süskind is dan gedurende een week het onderwerp in de groep.
2. Kies een thema (Jodenvervolging, verzet, verraad of onderduik) en werk hiermee aan de hand van de scènes uit de speelfilm Süskind, de oral history verhalen of archiefbeelden en de vragen. Tijdsinvestering: 60 minuten per deelthema.

Bekijk ter introductie de trailer van Süskind de film.

Werkwijze 1: Onderzoek aan de hand van het stappenplan

Stap 1

De leerkracht inventariseert wat de kinderen al weten over de thema's:

- Jodenvervolging
- Verzet
- Verraad
- Onderduik

De kinderen maken in drietallen een woordveld over deze thema's. De kinderen presenteren aan elkaar wat ze al weten. De woordvelden worden aangevuld.

Stap 2

De leerkracht laat de filmfragmenten per thema zien. De kijkvragen, actualiteitsvragen en achtergrondvragen worden met elkaar besproken. De woordvelden worden aangevuld. De filmfragmenten hoeven niet achter elkaar te worden bekeken. Hieraan zijn een aantal dagdelen te besteden.

Stap 3

Samen inventariseren de leerkracht en de kinderen wat zij weten over de vier thema's. Welke vragen roept het thema bij de kinderen op? Wat willen zij weten? De vragen van de kinderen worden opgeschreven en krijgen een zichtbare plek in de klas, bijvoorbeeld op het prikbord.

Stap 4

De vier thema's worden verdeeld over de kinderen. Maak groepen van drie kinderen. De groepen kinderen maken een eigen onderzoeksplan waarin ze opnemen:

1. Wat ze willen onderzoeken. Kinderen maken onderzoeksvragen. De onderzoeksvragen die gemaakt zijn bij stap 3 kunnen ook gebruikt worden. Voorbeelden van onderzoeksvragen zijn: Wat is de Joodsche raad, hoe kwam je bij het verzet, wat is onderduik, wat is een razzia?
2. Hoe ze antwoorden willen krijgen op hun onderzoeksvragen. Kinderen benoemen welke bronnen zij willen gebruiken. (informatieve boeken, internet, interview met een beterveter, excursie)
3. Hoe de taakverdeling is. Kinderen verdelen de taken en leren met elkaar te communiceren en daarmee samen te werken.

Stap 5

De kinderen gaan met hun onderzoeksplan aan de slag. De antwoorden op de onderzoeksvragen worden opgeschreven in eigen woorden. Steeds is er een moment van reflecteren. Hoe wordt er gewerkt? Waar lopen we tegenaan? Hoe verloopt de samenwerking?

Stap 6

De kinderen laten hun bevindingen zien aan de hand van een eindproduct. Dat kan bijvoorbeeld zijn: een informatiebrochure, schoolkrant of een kleine tentoonstelling in de klas. De leerkracht bepaalt samen met de kinderen welk eindproduct gekozen wordt.

Stap 7

De kinderen presenteren hun bevindingen aan de groep.

Werkwijze 2: Lessen per thema met scènes uit de speelfilm Süskind, oral history verhaal of archiefbeelden en vragen

Kijkvragen

Maken de leerlingen per groep van 2 leerlingen tijdens het kijken van filmfragmenten.

Achtergrondvragen

De achtergrondvragen bespreekt de leerkracht met de leerlingen in klas.

Actueel

Vragen die verband leggen met de actualiteit of vragen die leerlingen bij de stof betrekken. Gezamenlijk bespreken in de klas.

Oral history verhaal van een slachtoffer, een helper, een omstander of archiefbeelden van een dader

Gezamenlijk bespreken in de klas.

>>

Per les:

10 minuten instructie

5 minuten scène film, de kijkvragen worden tijdens het filmfragment gemaakt.

10 minuten vragen bespreken (kijkvragen, achtergrondvragen en actualiteitsvragen)

5 minuten scène film, de kijkvragen worden tijdens het filmfragment gemaakt.

10 minuten vragen bespreken (kijkvragen, achtergrondvragen en actualiteitsvragen)

3-10 minuten oral history verhaal of archiefbeelden

10 minuten vragen bespreken

ANTWOORDEN

De antwoorden op de vragen in het lespakket zijn online terug te vinden op www.suskinddefilm.nl/educatie. Hier kunt u ook terecht voor meer informatie.

1. Jodenvervolg

Walter Süskind met zijn dochtertje Yvonne en een vriendinnetje op de Prinsengracht 51 in Amsterdam, na mei 1942. (Collectie Herinneringscentrum Kamp Westerbork)

Leerdoelen:

- Leerlingen weten meer over hoe de Jodenvervolg in Nederland georganiseerd werd en wat de Joodsche Raad was
- Leerlingen weten dat Joden vernederd en geïsoleerd werden binnen de samenleving en op welke wijze dat gebeurde
- Leerlingen weten waar de “Joodsche Schouwburg” en de crèche voor gebruikt werden
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over hun eigen verantwoordelijkheid in het buitensluiten van mensen
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over het nut van gedenkplaatsen voor nabestaanden en breder publiek, zoals de Hollandsche Schouwburg en het Herinneringscentrum Kamp Westerbork
- Leerlingen worden aangezet met elkaar naar scènes uit de speelfilm Süskind, oral history verhalen of archiefbeelden te kijken en daar conclusies uit te trekken

Inleiding

Na de inval van de Duitsers in mei 1940 in Nederland, kreeg met name de Joodse bevolking steeds minder bewegingsvrijheid en werden er steeds meer anti-Joodse maatregelen tegen hen genomen. Vernedering en isolatie was iedere dag merkbaar. In 1941 werd de Hollandsche Schouwburg in Amsterdam door de Duitse bezetters ‘omgedoopt’ tot Joodsche Schouwburg en in de zomer van 1942 werd deze schouwburg door de nazi’s gevorderd als verzamelplaats van waaruit Amsterdamse Joden werden weggevoerd naar kamp Westerbork. De Joden moesten zich melden of werden door middel van razzia’s uit hun huizen gehaald. Op bevel van de Duitsers werkte de Joodsche Raad actief mee aan het wegvoeren van hun eigen volk. De omvang van de deportaties in Nederland is eigenlijk niet te bevatten.

>>

SCÈNE 1 | ALS SÜSKIND VOOR DE VERJAARDAG VAN ZIJN DOCHTER NAAR DE SCHOUWBURG GAAT OM EEN VOORSTELLING TE BEKIJKEN SPELDT HIJ ZIJN JODENSTER OP. ZIJN EIGEN SPIEGELBEELD, VERMENIGVULDIGD IN DE RIJ SPIEGELS, HAALT HEM UIT ZIJN DOEN.

Kijken

1. Waaraan kun je zien dat Joden anders behandeld werden dan niet-Joden?

Achtergrond

1. Waarom droegen Joden een speciale Jodenster?
2. Hoe voelden ze zich daaronder denk je?
3. Wat waren de consequenties als Joden weigerden een Jodenster te dragen?

Actueel

Joden werden tijdens de Tweede Wereldoorlog buitengesloten, uiteindelijk met verschrikkelijke gevolgen. Ook nu worden nog mensen of groepen buitengesloten. Wordt er bij jou in de klas of in de straat ook wel eens iemand buitengesloten? Waarom doe je dan mee of help je diegene? Leg je antwoord uit.

SCÈNE 2 | SÜSKIND KRIJGT NAMENS DE JOODSCHE RAAD DE LEIDING OVER DE JOODSCHE SCHOUWBURG IN AMSTERDAM IN RUIL VOOR EEN VRIJSTELLING. HIJ WORDT RONDGELEID IN DE SCHOUWBURG EN DE CRÈCHE EN HEM WORDT VERTELD WAT DE BEDOELING IS.

Kijken

1. Waarom wil Walter Süskind bij de Joodsche Schouwburg werken?
2. Waar wordt de Joodsche Schouwburg voor gebruikt?
3. Waarom worden Joodse kinderen in de crèche ondergebracht?

Achtergrond

1. Wat was de Joodsche Raad en waar hielden de leden zich mee bezig?
2. Kun je aantal anti-Joodse maatregelen noemen?

Gevel Hollandsche Schouwburg tijdens de Sjoa. (Collectie NIOD)

*Ferdinand aus der Fünten,
(Beeldbank WO 2, NIOD)*

Actueel

De Hollandsche Schouwburg heeft bij de ingang links een herinneringsruimte met een herdenkingsvlam in de vloer. Op een wand zijn 6700 familienamen aangebracht van 104.000 vermoorde Joden uit Nederland. Vind je de Hollandsche Schouwburg een goede plek voor die muur? Leg je antwoord uit.

ARCHIEFBEELDEN | DADER: 'DE DRIE VAN BREDA', NA DE TWEEDE WERELDOORLOG WERDEN ACHTTIEN DUITSE OORLOGSMISDADIGERS IN NEDERLAND TER DOOD VEROORDEELD. UITEINDELIJK BLEVEN VIER DUITERS IN NEDERLANDSE GEVANGENSCHAP OVER, TE WETEN FRANZ FISCHER, JOSEPH KOTÄLLA, WILLY LAGES EN FERDINAND AUS DER FÜNTEN. LAGES WERD IN 1966 VRIJGELATEN, OMDAT MEN DACHT DAT HIJ TERMINAAL ZIEK WAS. ACHTERAF BLEEK DAT NIET WAAR TE ZIJN. DE DRIE OVERGEBLEVEN OORLOGSMISDADIGERS WERDEN BETER BEKEND ALS 'DE DRIE VAN BREDA'.

Vragen

1. Waarom wilde de toenmalige minister van Justitie van Agt deze oorlogsmisdadigers in 1972 vrijlaten?
2. De meerderheid van de Nederlandse regering bleek echter tegen vrijlating. Kun je een reden bedenken waarom de regering dat niet wilde?
3. Op het Binnenhof werd luidruchtig gedemonstreerd tegen de vrijlating. Wat werd er zo al gezegd door de woedende demonstranten?

Bekijk de volledige aflevering op <http://deoorlog.nps.nl>

2. Verzet

Leerdoelen:

- Leerlingen weten dat er verzet in Nederland was en kunnen voorbeelden noemen van vormen van verzet
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over welke middelen geoorloofd zijn om mensen te redden
- Leerlingen weten welke stappen er nodig waren om Joodse kinderen uit de crèche te smokkelen
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over actuele dreiging van oorlogen en kunnen organisaties noemen die opkomen voor mensen in oorlogsgebieden
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over dilemma's en keuzes maken in oorlogstijd
- Leerlingen worden aangezet met elkaar naar scènes uit de speelfilm *Süskind*, oral history verhalen of archiefbeelden te kijken en daar conclusies uit te trekken

Inleiding

De meeste Nederlanders (ca. 90%) probeerden hun leven van voor de oorlog gewoon voort te zetten en bemoeiden zich nergens mee. Ze pasten zich aan, hielden zich rustig en hoopten dat het allemaal weer snel voorbij zou zijn... Slechts een klein aantal Nederlanders (ca. 5%) was het niet eens met de Duitse onderdrukking en ging in 'verzet'. Ze deden dat soms voor het avontuur, maar ook bij toeval gebeurde dat, en altijd uit een bewuste keuze voor een leven in vrijheid en gelijkheid van mensen. Er waren verschillende vormen van verzet, niet alleen onderduikhelp, maar ook gewapend verzet (overvallen en liquidaties), illegale pers, hulp bij wapendroppings en niet te vergeten het gevaarlijke werk van koerierssters, die met bonnen en/of briefjes onder hun kleding de contacten onderhielden met verzetsgroepen in steden en dorpen.

SCÈNE 3 | SÜSKIND PROBEERT SS HAUPSTUMFÜHRER AUS DER FÜNTEN IN TE PALMEN EN WIL MET DRANK EN SIGAREN ZIJN VERTROUWEN WINNEN; ZO KAN HIJ HEM STRAKS OM DE TUIN LEIDEN. HET BEGINT HEM AARDIG TE LUKKEN..

Kijken

1. Waarom probeert Süskind vrienden te worden met Aus der Fünten?
2. Hoe probeert Süskind vrienden te worden met Aus der Fünten?

Achtergrond

1. Na de Tweede Wereldoorlog werd Ferdinand aus der Fünten als Duitse oorlogsmisdadiger uiteindelijk tot een levenslange gevangenisstraf veroordeeld. Hij zat in de koepelgevangenis van Breda met nog drie andere Duitse oorlogsmisdadigers. Wanneer ben je nu een oorlogsmisdadiger en waarom krijg je dan zo'n zware straf, waarbij je zelfs ook nog ter dood kon worden veroordeeld?
2. Op 27 januari 1989 werden de laatste twee Duitse oorlogsmisdadigers, waaronder Aus der Fünten, toch vrijgelaten uit de gevangenis. Vind jij het terecht dat een oorlogsmisdadiger ook weer vrijgelaten kan worden?

Actueel

1. Na de bevrijding zijn er ook 39 Nederlandse oorlogsmisdadigers opgepakt, die ter dood zijn veroordeeld en vervolgens doodgeschoten, onder wie drie vrouwen. Ze jaagden onder meer op Joden, die werden opgepakt, mishandeld en afgevoerd naar kampen in Westerbork, Amersfoort en Vught. Een belangrijke Nederlandse oorlogsmisdadiger is nog niet opnieuw gearresteerd. Hij was in 1947 veroordeeld tot de doodstraf voor betrokkenheid bij 22 moorden tijdens de bezetting. Later werd die straf omgezet in een levenslange gevangenisstraf. In 1952 wist hij te vluchten naar Duitsland. Hij kreeg de Duitse nationaliteit en woont in Ingolstadt. De laatste jaren worden er toch mogelijkheden onderzocht om deze oorlogsmisdadiger zijn straf te laten uitzitten. Weet jij wie deze verschrikkelijke man is en wat hij allemaal heeft gedaan? Geef een 3-tal voorbeelden.
2. Vind jij dat een oorlogsmisdadiger de doodstraf verdient, een levenslange gevangenisstraf of toch na bijvoorbeeld van z'n straf weer vrij mag komen?

SCÈNE 4 | HET AMSTERDAMSE VERZET SPEELDE EEN GROTE ROL BIJ HET SMOKKELEN VAN DE KINDEREN UIT DE CRÈCHE. SÛSKIND HEEFT OOK EEN CENTRALE ROL, MAAR HET VALT HEM ZWAAR. VERZETSTRIJDER PIET MEERBURG PROBEERT HEM DUIDELIJK TE MAKEN DAT HIJ DOOR MOET GAAN, ANDERS KOMT ER GEEN ENKEL KIND MEER VRIJ..

Kijken

Het verzet moest allerlei stappen ondernemen om een Joods kind weg te kunnen smokkelen uit de crèche. Noem er drie.

>>

*Plaats achter de
Hollandsche Schouwburg
waar gevangenen even een
luchtje mochten scheppen,
aug/sept 1942. (Foto Lydia
van Nobelen-Riezouw)*

Achtergrond

Kun je drie voorbeelden noemen van acties van het Nederlandse verzet?

Actueel

Opgepakte verzetsmensen werden gevangen genomen, doodgeschoten of naar een kamp afgevoerd. Bedenk twee redenen om bij het verzet te gaan en twee redenen om het niet te doen.

ORAL HISTORY 2 | HELPER: SIENY COHEN-KATTENBURG
VERTELT HOE HET WAS OM ALS KINDERVERZORGSTER IN DE CRÈCHE TE WERKEN

Vragen

1. Hoe verliep een razzia?
2. Waarom wilden de nazi's de Joodse kinderen in de crèche onderbrengen?
3. Welke groepen mensen redden Joodse kinderen uit de crèche?
4. Hoe werd de registratie van binnenkomende Joodse kinderen omzeild?
5. De meeste ouders wilden hun kinderen bij zich houden. Welke argumenten hadden ouders om hun kind toch af te staan en onder te laten duiken?
6. Hoe werden ouders ervan overtuigd hun kind af te staan om het onder te laten duiken?
7. Hoe werd er bij een transport voor gezorgd dat het niet opviel dat er een kind ontbrak?

Kinderverzorgsters en kinderen in de crèche, waarschijnlijk jr '30. (Collectie Joods) Historisch Museum

(Privé collectie Sieny Cohen-Kattenburg)

3. Verraad

Leerdoelen:

- Leerlingen weten dat in Nederland Joden verraden werden door Nederlandse collaborateurs
- Leerlingen weten dat in Nederland gezinnen onderduikers in huis haalden, waarom ze dat deden en welke consequenties dat kon hebben
- Leerlingen weten dat er verschillende soorten kampen bestonden in de Tweede Wereldoorlog
- Leerlingen weten wat er met de Joden gebeurde die gedeporteerd werden
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over het nut van computerspellen waarin geschoten wordt
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over keuzes en/of dilemma's, als kiezen voor jezelf of voor een ander
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over de heldenrol van Süskind
- Leerlingen worden aangezet met elkaar naar scènes van de speelfilm Süskind, oral history verhalen of archiefbeelden te kijken en daar conclusies uit te trekken

Inleiding

Een groep (ca. 5%) van de Nederlandse bevolking was lid van de NSB of had zich aangesloten bij de Nederlandse Landwacht. Die leden droegen zwarte uniformen en zwarte leren laarzen en waren uitgerust met jachtgeweren. Ze werden door iedereen gevreesd vanwege hun activiteiten, te weten controles op straat van persoonsbewijzen en het uitvoeren van arrestaties. Daarnaast had je collaborateurs die op individuele basis regelmatig verraad pleegden of op een andere manier contact hadden met de Duitse bezetters. Ook waren er Nederlanders actief op pad als Jodenjagers. Voor premies haalden ze Joden van huis, die werden gevangen genomen door de Duitsers.

>>

SCÈNE 5 | SÜSKIND WEIGERT TE TEKENEN VOOR ONTVANGST VAN EEN JODIN DIE PULS-MEDEWERKER HENNEICKE HEEFT GEVANGEN. HENNEICKE WORDT WOEST EN SLAAT SÜSKIND...

Kijken

Waarom wil de Puls medewerker 7,50 gulden van Süskind?

Achtergrond

Van maart t/m september 1943 werden ca. 8500 Joodse onderduikers opgepakt in Amsterdam en afgeleverd in de Joodsche Schouwburg. Om deze Joden op te sporen waren niet alleen de nazi's actief in de stad, maar ook zogeheten 'Jodenjagers'. Wat waren dat voor mensen en waarom deden ze dit?

Actueel

In Nederland kreeg je 7,50 gulden voor het aangeven van een ondergedoken jood. In de loop van de oorlog liep dit bedrag op. Kun je situaties bedenken waarin je zou overwegen om een joods gezin aan te geven? Beschrijf zo'n situatie. Wat zou je in die situatie doen? Geef redenen voor je antwoord.

SCÈNE 6 | SÜSKIND ONTDEKT DAT ER ECHT MET DE JODEN GEBEURT ALS ZE OP TRANSPORT MOETEN VANUIT DE SCHOUWBURG, HIJ SPREEKT DE VOORZITTERS VAN DE JOODSCHE RAAD HIER WOEST OP AAN. MAAR ZIJ ZEGGEN ER NIKS AAN TE KUNNEN DOEN. SÜSKIND WIL STOPPEN MET ZIJN BAAN, MAAR WORDT ER WEDEROM VAN OVERTUIGD DAT HIJ ERMEE DOOR MOET GAAN, HIJ HEEFT DE CONTACTEN OM ER IETS AAN TE DOEN..

Kijken

1. Waarom noemt de vrouw van Walter Süskind hem een mof?
2. Waarom vindt Süskind in de film dat hij medeplichtig is aan moord?
3. Waarom besluit Süskind toch door te gaan met zijn werk?

Achtergrond

Er waren verschillende soorten kampen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Kun je een aantal soorten van die kampen noemen?

Lydia van Nobelen-Riezouw, (collectie Joods Historisch Museum)

Actueel

Vind jij Walter Süskind een held? Geef drie redenen waarom je dat wel of niet vindt.

ORAL HISTORY 3 | OMSTANDER: LYDIA VAN NOBELEN-RIEZOUW WOONDE VLAK BIJ DE JOODSCHE SCHOUWBURG EN KEEK UIT OP DE BINNENPLAATS VAN DIE SCHOUWBURG. ZIJ VERTELT OVER HAAR ERVARINGEN ALS OMSTANDER.

Vragen

1. Waar werd de Joodsche Schouwburg vanaf zomer 1942 voor gebruikt?
2. Wat zag Lydia van Nobelen-Riezouw van de transporten?
3. Kende Lydia iemand die zich moest melden in de Joodsche Schouwburg?
4. Waarom meldde de Joodse vriendin van Lydia, Greetje Velleman, zich bij de schouwburg?
5. Wat dacht ze dat er met Greetje zou gebeuren?
6. Hoe hadden Greetje en Lydia contact met elkaar?
7. Waarom heeft de grammofoonplaat die Lydia afspeelde voor haar Joodse vriendin zo'n vreselijke betekenis achteraf?
8. Wat is er met de Joodse vriendin van Lydia van gebeurd?

4. Onderduik

Leerdoelen:

- leerlingen weten op welke manieren er Joodse kinderen uit de crèche gesmokkeld werden en waar ze heen gebracht werden
- leerlingen weten dat er nog steeds kinderen in oorlogssituaties verkeren en welke organisaties zich daarmee bezig houden
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over keuzes en/of dilemma's, zoals kiezen voor jezelf of voor een ander
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over hun eigen ervaringen met materiaal over de Tweede Wereldoorlog
- Leerlingen worden aangezet met elkaar naar scènes van de speelfilm *Süsskind*, oral history verhalen of archiefbeelden te kijken en daar conclusies uit te trekken
- Leerlingen leren de impact van een oorlog op iemands leven en omgeving
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over het nut van gedenkplaatsen voor nabestaanden en een breder publiek.

Inleiding

Joden werden door de Duitse bezetters beroofd van hun huis, hun werk, hun rechten en uiteindelijk ook van hun leven. De nazi's vonden de Joden een minderwaardig ras, en daarom werden ze vervolgd, opgepakt en weggevoerd naar kampen. Veel Nederlandse Joden kozen ervoor de Duitse onderdrukking te ontlopen en onder te duiken. Een kleine groep Nederlanders was bereid, met gevaar voor eigen leven, te zoeken naar onderduikadressen en 'onderduik'-ouders voor Joodse kinderen. Ook deze 'onderduik'-ouders liepen een groot gevaar als ze een Joods kind in huis hadden genomen. Als ze werden opgepakt konden ze in een concentratiekamp terecht komen of zelfs worden doodgeschoten.. Het dagelijks leven was voor Joodse kinderen in onderduik vaak angstig. Er dreigde constant gevaar om te worden verraden. Na de oorlog gingen veel kinderen, als ze geluk hadden gehad, op zoek naar of zelfs terug naar hun familie of bleven bij hun 'onderduik'-ouders. De meeste Joodse kinderen hebben hun ouders echter nooit meer teruggezien...

*Konraad Huib Gezag
(Den Haag 29 januari
1942- Sobibor 21 mei
1943). Konraad was als
vondeling in de crèche
terecht gekomen en werd
daar "Remy" genoemd.
Pas in 2002 is de echte
identiteit van "Remy"
achterhaald net als zijn
wrede lot. (Collectie Joods
Historisch Museum)*

SCÈNE 7 | CRÈCHELEIDSTER FANNY PHILIPS WEEET TWEE JOODSE KINDEREN WEG TE SMOKKELEN UIT DE CRÈCHE EN BRENGT ZE NAAR EEN ONDERDUIKADRES. ZE WILLEN SIMON ECHTER NIET, OMDAT HIJ ER TE JOODS UIT ZIET.

Kijken

1. Welke methodes waren er om Joodse kinderen uit de crèche weg te smokkelen? Noem er drie.
2. Waar werden de Joodse kinderen heen gebracht?

Achtergrond

1. Waarom denk je dat het gemakkelijker was Joodse kinderen op het platteland bij boeren of tuinders te verbergen dan in de stad? Bedenk twee redenen.
2. Waarom nam een relatief klein aantal Nederlandse gezinnen, met gevaar voor eigen leven en familie, Joodse onderduikers in huis?

Actueel

Nog steeds moeten in de wereld kinderen uit oorlogssituaties gered worden. Ken je een organisatie die zich voornamelijk bezig houdt met kinderen in oorlogsgebieden?

*Henriëtte Pimentel
(Amsterdam, 1876
– Auschwitz, 1943)
was directrice van
de crèche tegenover
de Hollandsche
Schouwburg, 1935.
(Collectie Joods
Historisch Museum)*

SCÈNE 8 | SÜSKIND EN ZIJN GEZIN ZIJN OPGEPAKT EN OP TRANSPORT NAAR KAMP WESTERBORK GEZET. ER ZITTEN ECHTER IN AMSTERDAM NOG JOODSE KINDEREN GEVANGEN, ZONDER ETEN EN DRINKEN. SÜSKIND HEEFT EEN SMOES OM TERUG NAAR AMSTERDAM TE KUNNEN GAAN, WAAR HIJ DE KINDEREN KAN BEVRIJDEN. DAARNA WIL HIJ TERUG NAAR ZIJN GEZIN IN WESTERBORK, TOT HIJ TE HOREN KRIJGT DAT ZIJ VANNACHT AL OP TRANSPORT GAAN. SÜSKIND ZELF KAN NOG VLUCHTEN, MAAR DOET HIJ DAT?

Kijken

1. In de film wordt gezegd 'die order is blijkbaar gegeven', wat denk je dat dit betekent?
2. Süskind komt voor een dilemma te staan. Gaat hij terug naar zijn gezin of kiest hij voor zijn eigen vrijheid. Süskind kiest ervoor terug te gaan naar zijn gezin in Westerbork. Begrijp je zijn keuze? Leg je antwoord uit.

Achtergrond

1. Wat voor soort kamp was kamp Westerbork?
2. Heb je wel eens een museum of een monument bezocht dat herinnert aan de Jodenvervolgning tijdens de Tweede Wereldoorlog? Wat vond je daarvan?

>>

Actueel

1. Vind je het terecht dat er een film gemaakt is over Süskind? Geef drie redenen waarom je dat wel of niet terecht vindt.
2. Bij onderduik verloor je als Jood je identiteit. Je kreeg een schuilnaam en bestond eigenlijk niet meer. Hoe zou jij dat vinden?

ORAL HISTORY 4 | SLACHTOFFER: INEKE PACH VERTELT HOE DE ONDERDUIK VOOR HAAR WAS EN WELKE UITWERKING DIT OP HAAR LEVEN HEEFT GEHAD.

Vragen

1. Waarom mochten de Joodse kinderen uit de crèche 's avonds wel naar hun ouders toe denk je?
2. Wat werd er in het onderduikgezin aan de kinderen van het gezin verteld toen Ineke bij ze kwam wonen?
3. Na de oorlog wordt Ineke teruggeplaatst bij familie in Amsterdam. Wilde ze dat zelf? Leg je antwoord uit.
4. Geeft het Ineke Pach troost de namen van haar ouders op de gedenkmuur in de Hollandsche Schouwburg te zien? Leg je antwoord uit.

*Ineke Pach, (foto
particuliere collectie)*

5. Lesactiviteiten onderbouw

VOORTGEZET ONDERWIJS

Instructie voor de docent: 4 lessen van 50 minuten

ALGEMEEN

Het lesmateriaal gaat uit van vier lessen van 50 minuten. Per les bekijken de leerlingen drie fragmenten beeldmateriaal: twee scènes uit de film *Süskind*, een oral history verhaal of archiefbeelden. De achtergrondvragen maken de leerlingen thuis ter voorbereiding op de les.

Bekijk ter introductie de trailer van *Süskind* de film.

VRAGEN

Kijkvragen

Maken de leerlingen per tweetal na het kijken van filmscènes. Gezamenlijk bespreken in de klas.

Achtergrondvragen

Maken de leerlingen individueel thuis als huiswerk ter voorbereiding. Gebruik wordt gemaakt van het geschiedenisboek en internet. De vragen kunnen ook onderverdeeld worden en gezamenlijk in de klas besproken worden.

Actueel

Vragen die verband leggen met de actualiteit of vragen die leerlingen bij de stof betrekken. Gezamenlijk bespreken in de klas.

Oral history verhalen of archiefbeelden

Gezamenlijk bespreken in de klas.

Lesopbouw

Per les:

5 minuten instructie

5 minuten scène film, de kijkvragen worden na het filmfragment gemaakt

10 minuten vragen bespreken (kijkvragen en actualiteitsvragen)

5 minuten scène film, de kijkvragen worden na het filmfragment gemaakt

10 minuten vragen bespreken (kijkvragen en actualiteitsvragen)

3-10 minuten oral history verhaal of archiefbeelden

10 minuten vragen bespreken

ANTWOORDEN

De antwoorden op de vragen in het lespakket zijn online terug te vinden op www.suskinddefilm.nl/educatie.

Hier kunt u ook terecht voor meer informatie.

1. Jodenvervolgning

Leerdoelen:

- leerlingen weten in grote lijnen hoe de Jodenvervolgning in Nederland georganiseerd werd en wat de Joodse Raad was
- leerlingen weten dat joden geïsoleerd werden binnen de samenleving, op welke manieren en met welke doelen dat gebeurde
- Leerlingen weten waar de Hollandsche Schouwburg en de crèche voor gebruikt werden
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over hun eigen verantwoordelijkheid bij het buitensluiten van mensen
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over het nut van gedenkplaatsen voor nabestaanden en een breder publiek
- Leerlingen worden aangezet met elkaar naar scènes uit de speelfilm *Süskind*, oral history verhalen en archiefbeelden te kijken en daar conclusies uit te trekken

Inleiding

Na de inval van de Duitsers in mei 1940 in Nederland, kreeg met name de Joodse bevolking steeds minder bewegingsvrijheid en werden er steeds meer anti-Joodse maatregelen genomen. Vernedering en isolatie was iedere dag merkbaar. In 1941 werd de Hollandsche Schouwburg in Amsterdam door de Duitse bezetters 'omgedoopt' tot Joodsche Schouwburg, en in de zomer van 1942 werd deze schouwburg door de nazi's gevorderd als verzamelplaats van waaruit Amsterdamse Joden werden weggevoerd naar Westerbork. De Joden moesten zich melden of werden door middel van razzia's uit hun huizen gehaald. Op bevel van de Duitsers werkte de Joodse Raad actief mee aan het wegvoeren van het eigen volk. De omvang van de deportaties in Nederland is eigenlijk niet te bevatten.

SCÈNE 1 | ALS SÜSKIND MET DE VERJAARDAG VAN ZIJN DOCHTER NAAR DE SCHOUWBURG GAAT OM EEN VOORSTELLING TE BEKIJKEN SPELDT HIJ ZIJN JODENSTER OP. ZIJN EIGEN SPIEGELBEELD, VERMENIGVULDIGD IN DE RIJ SPIEGELS, HAALT HEM UIT ZIJN DOEN.

Kijken

Waarom kun je in de film zien dat Joden vernederd en geïsoleerd werden binnen de samenleving?

Plaats achter de Hollandsche Schouwburg waar gevangenen even een luchtje mochten scheppen, aug/sept 1942. (Foto Lydia van Nobelen-Riezouw)

Achtergrond

1. Welke andere vormen van isolatie van Joden binnen de samenleving kun je noemen?
2. Met welke doelen werden Joden binnen de samenleving geïsoleerd?

Actueel

Discriminatie is in Nederland verboden bij wet. Toch worden er nog steeds groepen mensen gediscrimineerd in ons land. We kunnen daarbij drie groepen onderscheiden: het slachtoffer, de dader en de omstander. Zowel de dader als de omstander hebben de keuze in te grijpen, mee te doen of weg te kijken. Voor veel slachtoffers is het weggijken van een groep omstanders vaak erger dan de discriminatie door een enkeling. Leg dit uit. Noem twee voorbeelden uit jouw directe omgeving waarin duidelijk gediscrimineerd werd. Heb je ingegrepen? Leg je antwoord uit.

De achtertuin van de crèche aan de Plantage Middenlaan, jr '30. (Collectie Joods Historisch Museum)

SCÈNE 2 | SÜSKIND KRIJGT NAMENS DE JOODSCHE RAAD DE LEIDING OVER DE JOODSCHE SCHOUWBURG IN AMSTERDAM IN RUIL VOOR EEN VRIJSTELLING. HIJ WORDT RONDGELEID IN DE SCHOUWBURG EN DE CRÈCHE EN HEM WORDT VERTELD WAT DE BEDOELING IS.

Kijken

1. Waarom wil Walter Süskind bij de Joodse Schouwburg werken?
2. Wat was de taak van het hoofd van het Joodse personeel van de Joodse Schouwburg?
3. Waar werd de Joodse Schouwburg voor gebruikt?
4. Waarom werden Joodse kinderen in de crèche ondergebracht?

Achtergrond

1. Wat was de aanleiding voor de oprichting van de Joodse Raad in Amsterdam?
2. Wie hebben de Joodse Raad samengesteld, die voornamelijk uit notabelen bestond?
3. Hoewel de Joodse Raad gedwongen was de bevelen uit te voeren van de Duitse bezetters en voor vele dilemma's kwam te staan, vonden veel Joden de Raad een dubieus instituut. Leg uit waarom.

>>

Actueel

De Hollandsche Schouwburg heeft bij de ingang links een herinneringsruimte met een herdenkingsvlam in de vloer. Op een wand zijn 6700 familienamen aangebracht van 104.000 vermoorde Joden uit Nederland. Vind je de Hollandsche Schouwburg een goede plek voor die muur? Leg je antwoord uit aan de hand van twee argumenten.

ARCHIEFBEELDEN | DADER: 'DE DRIE VAN BREDA'. NA DE TWEEDE WERELDOORLOG WERDEN ACHTTIEN DUITSE OORLOGSMISDADIGERS IN NEDERLAND TER DOOD VEROORDEELD. UITEINDELIJK BLEVEN VIER DUITSERS IN NEDERLANDSE GEVANGENSCHAP OVER, TE WETEN FRANZ FISCHER, JOSEPH KOTÄLLA, WILLY LAGES EN FERDINAND AUS DER FÜNTE. LAGES WERD IN 1966 VRIJGELATEN, OMDAT MEN DACHT DAT HIJ TERMINAAL ZIEK WAS. ACHTERAF BLEEK DAT NIET WAAR TE ZIJN. DE DRIE OVERGEBLEVEN OORLOGSMISDADIGERS WERDEN BETER BEKEND ALS 'DE DRIE VAN BREDA'.

Vragen

1. Waarom wilde de toenmalige minister van Justitie Van Agt 'de drie van Breda' vrijlaten in 1972? Geef daarvoor twee argumenten.
2. Op advies van de Hoge Raad wilde minister Dries van Agt positief reageren op een gratieverzoek ten aanzien van 'de drie van Breda'. Hij kwam in conflict met de Tweede Kamer; vooral Anneke Goudsmit van D66 pleitte ervoor in een heftig Kamerdebat geen gratie te verlenen. Waarom was ze daar zo fel op tegen? Leg je antwoord uit aan de hand van twee argumenten.
3. Op het Binnenhof werd luidruchtig gedemonstreerd tegen de vrijlating. Wat werd er zo al gezegd door de woedende demonstranten?
4. Wat waren twee opmerkelijke gevolgen met betrekking tot de discussies rond 'de drie van Breda' voor de Nederlandse samenleving?

Bekijk de volledige aflevering op <http://deoorlog.nps.nl>

*Ferdinand aus der Fünt,
(Beeldbank WO 2, NIOD)*

Leerdoelen:

- leerlingen weten dat er verzet in Nederland was en kunnen voorbeelden noemen van actief en passief verzet
- leerlingen worden aangezet tot nadenken over welke middelen geoorloofd zijn om mensen te redden
- leerlingen worden aangezet tot genuanceerder nadenken over de rol van daders en slachtoffers
- Leerlingen weten welke stappen er nodig waren om kinderen uit de crèche te smokkelen en welke rol het verzet daarin had
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over het nut van de doodstraf voor oorlogsmisdadigers
- Leerlingen weten welke internationale middelen er tegenwoordig zijn om oorlogsmisdadigers te straffen
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over dilemma's en keuzes maken in oorlogstijd
- Leerlingen worden aangezet met elkaar naar scènes uit de speelfilm *Süskind*, oral history verhalen of archiefbeelden te kijken en daar conclusies uit te trekken

Inleiding

De meeste Nederlanders (ca. 90%) probeerden hun leven voor de oorlog gewoon voort te zetten en bemoeiden zich nergens mee. Ze pasten zich aan, hielden zich rustig en hoopten dat het allemaal weer snel voorbij zou zijn... Slechts een klein aantal Nederlanders (ca. 5%) was het niet eens met de Duitse onderdrukking en ging in 'verzet'. Ze deden dat soms voor het avontuur, maar ook bij toeval gebeurde dat, en altijd uit een bewuste keuze voor een leven in vrijheid en gelijkheid van mensen. Er waren verschillende vormen van verzet, niet alleen onderduikhulp, maar ook gewapend verzet (overvallen en liquidaties), illegale pers, hulp bij wapendroppings en niet te vergeten het gevaarlijke werk van koeriers, die met bonnen en/of briefjes onder hun kleding de contacten onderhielden met verzetsgroepen in steden en dorpen.

>>

SCÈNE 3 | SÜSKIND PROBEERT SS HAUPTSTUMFÜHRER AUS DER FÜNTEN IN TE PALMEN EN WIL MET DRANK EN SIGAREN ZIJN VERTROUWEN WINNEN, ZO KAN HIJ HEM STRAKS OM DE TUIN LEIDEN. HET BEGINT HEM AARDIG TE LUKKEN...

Kijken

1. Hoe bouwt Süskind een vertrouwensrelatie op met Aus der Fünten?
2. Met welk doel bouwt hij deze relatie op?
3. Blijkt voor jou uit de film dat Aus der Fünten volledig achter het Duitse beleid stond? Leg je antwoord uit.
4. In werkelijkheid was Aus der Fünten meedogenloos. Noem twee punten waarin het beeld dat in de film van hem naar voren komt verschilt van de werkelijkheid.

Achtergrond

Na de bevrijding werd in Nederland weer tijdelijk de doodstraf ingevoerd om oorlogsmisdadigers te kunnen straffen. Er werden 154 doodvonnissen uitgesproken, en er werden 39 mensen daadwerkelijk gefusilleerd. De rest van de vonnissen werd omgezet in levenslang (waaronder dat van Aus der Fünten), vaak met vervroegde vrijlating. Veel collaborateurs hebben een klein deel van hun straf uitgezeten of zijn vrijuit gegaan. Vind je dat Nederland het recht echt hersteld heeft na de Tweede Wereldoorlog? Leg je antwoord uit aan de hand van drie voorbeelden..

Actueel

Welke internationale middelen hebben we tegenwoordig om oorlogsmisdadigers te straffen? Noem er twee.

SCÈNE 4 | HET AMSTERDAMSE VERZET SPEELDE EEN GROTE ROL BIJ HET WEGSMOKKELEN VAN KINDEREN UIT DE CRÈCHE. SÜSKIND HEEFT OOK EEN CENTRALE ROL, MAAR HET VALT HEM ZWAAR. VERZETSSTRIJDER PIET MEERBURG PROBEERT HEM DUIDELIJK TE MAKEN DAT HIJ DOOR MOET GAAN, ANDERS KOMT ER GEEN ENKEL KIND MEER VRIJ...

Kijken

1. Waaraan kun je in de film zien dat het verzet een rol speelde bij het wegsmokkelen van de kinderen uit de crèche?
2. Welke taken, om een kind weg te smokkelen, nam het verzet op zich?
3. In de film leest Süskind Het Parool. Hij zegt daarover 'dat is Engelse propaganda'. Wat bedoelt hij hiermee?

Achtergrond

1. Wat voor krant was Het Parool in de oorlog?
2. Wat is het verschil tussen actief en passief verzet? Noem van beide vormen van verzet twee voorbeelden.

Actueel

Opgepakte verzetsmensen werden doodgeschoten of naar een kamp afgevoerd. Bedenk twee argumenten om bij het verzet te gaan en twee argumenten om er vanaf te zien.

ORAL HISTORY 2 | HELPER: SIENY COHEN-KATTENBURG VERTELT HOE HET WAS OM ALS KINDERVERZORGSTER IN DE CRÈCHE TE WERKEN

Vragen

1. Hoe verliep een razzia?
2. Waarom wilden de nazi's de Joodse kinderen in de crèche onderbrengen?
3. Welke groepen mensen redden Joodse kinderen uit de crèche?
4. Hoe werd de registratie van binnenkomende kinderen omzeild?
5. De meeste ouders wilden hun kinderen bij zich houden. Welke argumenten hadden ouders om hun kindje toch af te staan en onder te laten duiken?
6. Hoe werden ouders ervan overtuigd hun kind af te staan om het onder te laten duiken?
7. Hoe werd er bij een transport voor gezorgd dat het niet opviel dat er een kind ontbrak?

(Privé collectie
Sieny Cohen-Kattenburg)

3. Verraad

Leerdoelen:

- Leerlingen weten dat in Nederland Joden verraden werden door Nederlandse collaborateurs
- Leerlingen weten dat in Nederland gezinnen onderduikers in huis haalden, waarom ze dat deden en welke consequenties dat kon hebben
- Leerlingen weten dat er verschillende soorten kampen bestonden in de Tweede Wereldoorlog en kunnen voorbeelden van kampen noemen
- Leerlingen weten wat er met de Joden gebeurde die gedeporteerd werden
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over keuzes en dilemma's in oorlogstijd
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over wetgeving aangaande ontkenning van de Holocaust. Leerlingen worden aangezet met elkaar naar scènes uit de speelfilm *Süsskind*, oral history verhalen of archiefbeelden te kijken en daar conclusies uit te trekken

Inleiding

Een groep (ca. 5%) van de Nederlandse bevolking was lid van de NSB of had zich aangesloten bij de Nederlandse Landwacht. De leden droegen zwarte uniformen en zwarte leren laarzen en waren uitgerust met jachtgeweren. Ze werden door iedereen gevreesd vanwege hun activiteiten, te weten controles op straat van persoonsbewijzen en het uitvoeren van arrestaties. Daarnaast had je collaborateurs die op individuele basis regelmatig verraad pleegden of op een andere manier contact hadden met de Duitse bezetters. Ook waren er Nederlanders actief op pad als Jodenjagers. Voor premies haalden ze Joden van huis, die werden gevangen genomen door de Duitsers.

SCÈNE 5 | SÜSKIND WEIGERT TE TEKENEN VOOR ONTVANGST VAN EEN JODIN DIE PULS-MEDEWERKER HENNEICKE HEEFT GEVANGEN. HENNEICKE WORDT WOEST EN SLAAT SÜSKIND...

Kijken

1. Waarom meent de Puls medewerker recht te hebben op 7,50 gulden van Süskind?
2. Welke rechtvaardiging geeft de Puls medewerker voor het feit dat hij geld verdient met de verkoop van inboedel van op transport gezette Joodse gezinnen?

Achtergrond

Van maart t/m september 1943 werden er ca. 8500 Joodse onderduikers opgepakt in Amsterdam en afgeleverd in de Joodsche Schouwburg. Om deze Joden op te sporen waren niet alleen de nazi's actief in de stad, maar ook de zogeheten colonne-Henneicke. Wat waren dat voor mensen en waarom deden ze dit?

Actueel

Nederlandse collaborateurs hebben Joden verraden. Bedenk daarvoor een economisch en een ideologisch motief. Kun je situaties bedenken waarin je zou overwegen om een Joods gezin aan te geven? Schets in je antwoord zo'n situatie. Wat zou je in die situatie doen? Geef drie argumenten en bedenk bij elk argument wat daartegen in te brengen is.

SCÈNE 6 | SÜSKIND ONTDEKT WAT ER ECHT MET DE JODEN GEBEURT ALS ZE OP TRANSPORT MOETEN VANUIT DE SCHOUWBURG; HIJ SPREEKT DE VOORZITTERS VAN DE JOODSCHE RAAD HIER WOEST OP AAN, MAAR ZIJ ZEGGEN ER NIKS AAN TE KUNNEN DOEN. SÜSKIND WIL STOPPEN MET ZIJN BAAN, MAAR WORDT ER WEDEROM VAN OVERTUIGD DAT HIJ ERMEE DOOR MOET GAAN, HIJ HEEFT DE CONTACTEN OM ER IETS AAN TE DOEN..

Kijken

1. Waarom noemt de vrouw van Walter Süskind hem een mof?
2. Waarom vindt Süskind in de film dat hij medeplichtig is aan moord?
3. Waarom besluit Süskind toch door te gaan met zijn werk?

Achtergrond

1. Wat waren de drie bekendste soorten kampen tijdens de Tweede Wereldoorlog? Noem van elk soort kamp twee voorbeelden.
2. Veel Joden hoorden wel geruchten over de verschrikkingen in kampen, maar hadden toch moeite om dat te geloven. Waarom denk je?

>>

Actueel

Er zijn mensen die de Holocaust ontkennen. In Nederland bestaat wetgeving die het ontkennen van de Holocaust verbiedt. In 2009 stelde de fractieleider van de VVD, Mark Rutte, voor de ontkennen van Holocaust in principe toe te staan onder de vrijheid van meningsuiting, wat tot wijdverbreide kritiek leidde. Vind je deze kritiek terecht? Leg je antwoord uit aan de hand van twee argumenten.

ORAL HISTORY 3 | OMSTANDER: LYDIA VAN NOBELEN-RIEZOUW WOONDE VLAK BIJ DE JOODSCHE SCHOUWBURG EN KEEK UIT OP DE BINNENPLAATS VAN DIE SCHOUWBURG. ZIJ VERTELT OVER HAAR ERVARINGEN ALS OMSTANDER.

Vragen

1. Wat gebeurde er met mensen die wilden zien wat er in de Joodse Schouwburg gebeurde? Waarom denk je?
2. Wat zag Lydia van Nobelen-Riezouw van de transporten?
3. Waarom meldde de Joodse vriendin van Lydia, Greetje Velleman, zich bij de schouwburg?
4. Wat dacht ze dat er met Greetje zou gebeuren?
5. Uit welke hoek kwamen de waarschuwingen over de kampen?
6. Wat stond er in de oproep je te melden in de schouwburg? Waarom denk je?
7. Waarom heeft de grammofoonplaat die Lydia afspeelde voor haar Joodse vriendin zo'n vreselijke betekenis achteraf?
8. Wat is er met de Joodse vriendin van Lydia gebeurd?

Lydia van Nobelen-Riezouw, (collectie Joods Historisch Museum)

4. Onderduik

Leerdoelen:

- leerlingen weten op welke manieren er Joodse kinderen uit de crèche gesmokkeld werden en waar ze heen gebracht werden
- leerlingen weten dat er nog steeds kinderen vervolgd worden en/ of in oorlogssituaties verkeren, kunnen daar voorbeelden bij noemen en weten welke organisatie zich daarmee bezig houdt
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over keuzes en/of dilemma's, als kiezen voor jezelf of voor een ander
- Leerlingen worden aangezet tot nadenken over de controversiële heldenrol van Süskind
- Leerlingen worden aangezet tot stilstaan bij leven in vrijheid
- Leerlingen worden aangezet met elkaar naar scènes uit de speelfilm Süskind, oral history verhalen of archiefbeelden te kijken en daar conclusies uit te trekken

Inleiding

Joden werden door de Duitsers beroofd van hun huis, hun werk, hun rechten en uiteindelijk ook van hun leven. De nazi's vonden de Joden een minderwaardig ras, en daarom waren ze vervolgd, opgepakt en weggevoerd naar kampen. Veel Nederlandse Joden kozen ervoor de Duitse onderdrukking te ontlopen en onder te duiken. Een kleine groep Nederlanders was bereid, met gevaar voor eigen leven, te zoeken naar onderduikadressen en 'onderduik'-ouders voor Joodse kinderen. Ook deze 'onderduik'-ouders liepen een groot gevaar als ze een Joods kind in huis hadden genomen. Als ze werden opgepakt konden ze in een concentratiekamp terechtkomen of zelfs worden doodgeschoten. Het dagelijks leven was voor Joodse kinderen in onderduik vaak angstig. Er dreigde constant gevaar om te worden verraden. Na de oorlog gingen veel kinderen, als ze geluk hadden gehad, op zoek naar of zelfs terug naar hun familie of bleven bij hun 'onderduik'-ouders. De meeste Joodse kinderen hebben hun ouders echter nooit meer teruggezien...

SCÈNE 7 | CRÛCHELEIDSTER FANNY PHILIPS WEEET TWEE JOODSE KINDEREN WEG TE SMOKKELEN UIT DE CRÛCHE EN BRENGT ZE NAAR EEN ONDERDUIKADRES. ZE WILLEN SIMON ECHTER NIET, OMDAT HIJ ER TE JOODS UIT ZIET.

>>

Kijken

1. Welke methodes waren er om Joodse kinderen uit de crèche weg te smokkelen? Noem er ten minste drie.
2. Welke stappen waren er nodig om een kind weg te kunnen smokkelen?
3. Waar werden de kinderen heen gebracht?

Achtergrond

1. Waarom vond de Joodsche Raad het beter om maar niet te onder te duiken?
2. Een relatief klein aantal Nederlandse gezinnen heeft Joodse onderduikers in huis genomen, met gevaar voor eigen leven en familie. Welke motieven (ten minste drie) kun je daarvoor bedenken?

Actueel

Nog steeds worden kinderen slachtoffer van vervolging en/ of oorlog. Noem een organisatie die zich voornamelijk bezighoudt met kinderen in oorlogsgebieden. Noem twee actuele conflictgebieden waar kinderen bij betrokken zijn.

SCÈNE 8 | SÜSKIND EN ZIJN GEZIN ZIJN OPGEPAKT EN OP TRANSPORT NAAR KAMP WESTERBORK GEZET. ER ZITTEN ECHTER IN AMSTERDAM NOG JOODSE KINDEREN GEVANGEN, ZONDER ETEN EN DRINKEN. SÜSKIND HEEFT EEN SMOES OM TERUG NAAR AMSTERDAM TE KUNNEN GAAN, WAAR HIJ DE KINDEREN KAN BEVRIJDEN. DAARNA WIL HIJ TERUG NAAR ZIJN GEZIN IN WESTERBORK, TOT HIJ TE HOREN KRIJGT DAT ZIJ VANNACHT AL OP TRANSPORT GAAN. SÜSKIND ZELF KAN NOG VLUCHTEN, MAAR DOET HIJ DAT?

Kijken

1. In de film wordt gezegd 'die order is blijkbaar gegeven', wat denk je dat dit betekent?
2. Süskind komt voor een dilemma te staan. Gaat hij terug naar zijn gezin of kiest hij voor zijn eigen vrijheid. Süskind kiest ervoor terug te gaan naar zijn gezin in Westerbork. Begrijp jij zijn keuze? Motiveer je antwoord met drie argumenten.

Walter Süskind met
dochter Yvonne, 1941.
(Collectie Joods Historisch
Museum)

*Ineke Pach, (foto
particuliere collectie)*

Achtergrond

1. Wat voor soort kamp was Westerbork?
2. Vind jij Süskind een held? Motiveer je antwoord met drie argumenten.
3. Vind je het terecht dat er een film gemaakt is over Süskind? Motiveer je antwoord met drie argumenten.

Actueel

Het Nationaal Comité 4 en 5 mei schrijft: 'Op 4 mei herdenken we de slachtoffers van oorlogsgeweld. Op 5 mei vieren we onze vrijheid. Vrijheid is niet vanzelfsprekend. 4 mei herdenken, 5 mei vieren. Iedereen, ieder jaar opnieuw. Want vrijheid maak je met elkaar.'

1. Wie worden bedoeld met 'iedereen'?
2. Wat wordt bedoeld met 'vrijheid maak je met elkaar'?
3. Noem drie concrete zaken die jij kunt waarmaken om de vrijheid voor anderen in je omgeving te vergroten.

ORAL HISTORY 4 | SLACHTOFFER: INEKE PACH VERTELT HOE DE ONDERDUIK VOOR HAAR WAS EN WELKE UITWERKING DIT OP HAAR LEVEN HEEFT GEHAD.

Vragen

1. Waarom kregen de ouders van Ineke Pach uitstel zich te melden bij de Joodse Schouwburg?
2. Welke twee argumenten hadden ze om zich uiteindelijk toch te melden?
3. Waarom mochten de Joodse kinderen uit de crèche 's avonds wel naar hun ouders toe, denk je?
4. De ouders van Ineke Pach besloten haar weg te laten smokkelen uit de crèche. Waarom besluiten zij daartoe (ze dachten immers dat ze alleen hard hoefden te werken in het kamp)?
5. Wat werd er in het onderduikgezin aan de kinderen van het gezin verteld toen Ineke bij ze kwam wonen?
6. Na de oorlog wordt Ineke teruggeplaatst bij familie in Amsterdam. Volgens haar "heeft dit niet gewerkt". Wat bedoelt ze daarmee en welke twee argumenten geeft zij daarvoor?
7. Hoe was en is het voor haar "broers" dat Ineke Pach werd teruggeplaatst? Leg je antwoord uit.
8. Ineke Pach hoorde pas ver na de oorlog wat er met haar ouders gebeurd was. Waarom duurde dat zo lang denk je?
9. Geeft het Ineke Pach troost de namen van haar ouders op de gedenkmuur in de Hollandsche Schouwburg te zien? Leg je antwoord uit.

6. Excursiemogelijkheden, gastsprekers en productinformatie

In dit hoofdstuk staan verschillende mogelijkheden om WO II lessen binnen en buiten de klas extra invulling te geven.

Pathé Theatres B.V.
Barbara Strozzielaan 388
Postbus 75948, 10170 AX Amsterdam

"Cinema is the theater, schoolhouse, and newspaper of tomorrow." Pathe frères, 1905.

Met 22 bioscopen in Nederland levert Pathé jaarlijks een ultieme filmbeleving aan haar bezoekers. Een groot deel hiervan bestaat uit scholieren die, mede dankzij hun cultuurkaart, in de bioscoop voor het eerst in aanraking komen met cultuur.

"Niet iedereen krijgt van huis uit culturele prikkels mee. De bioscoop is een uitstekende manier om voor de eerste keer te ervaren wat een culturele ervaring met je kan doen. Film is op meerdere manieren leerzaam. Zo vertelt het iets over de manier waarop de makers je willen beïnvloeden. Maar je kunt ook ingaan op de thematiek en gelaagdheid van het plot, of de techniek achter een productie. Juist omdat film zo dichtbij jongeren staat, biedt het een kans om ze meer over cultuur en de maatschappij te leren." – Walter Groenen, directeur CJP

Via internet wordt op een efficiënte manier lesprogramma's aan docenten aangeboden. Lesmateriaal is gratis te downloaden en passende films of documentaires zijn makkelijk te boeken voor klassikaal bezoek. School@pathe zorgt hierbij voor aansluiting bij de leerdoelen van de verschillende vakgebieden zoals CKV, Maatschappijleer, Nederlands en Geschiedenis en daarnaast biedt het, een vakoverstijgend lespakket 'Hoe maak ik een goede recensie', dat individueel te bezoeken is door scholieren. Daarnaast heeft school@pathe tevens een samenwerking met IDFA, Movies that Matter en EYE de mogelijkheid om per vakgebied film een plek te geven in de lessen van het voortgezet onderwijs.

Gevel Hollandsche Schouwburg, ca. 1943. Foto: NIOD

De Hollandsche Schouwburg, de plek waar Walter Süskind werkte en in verzet kwam

Tot 1940 was de Hollandsche Schouwburg een populair theater in Amsterdam. In 1941 veranderde de Duitse bezetter de naam van het theater in 'Joodsche Schouwburg'. Vanaf dat moment mochten er alleen joodse musici en artiesten optreden voor uitsluitend joods publiek.

Vanaf juli 1942 moesten joden uit Amsterdam en omstreken zich in de Hollandsche Schouwburg melden voor deportatie, of werden er onder dwang naar toe gebracht. Duizenden mensen wachtten vervolgens daar of in de tegenovergelegen crèche op hun deportatie naar doorgangskamp Westerbork. Van daaruit werden zij op transport gezet naar concentratie- en vernietigingskampen.

Walter Süskind was toen hoofd van het joodse personeel in de Hollandsche Schouwburg en kon zo het initiatief nemen tot zijn reddingswerk. Samen met vele verzetsmensen, joods en niet-joods, bracht hij minstens zeshonderd kinderen uit de crèche en velen uit de Schouwburg in veiligheid.

In 1962 werd op de binnenplaats, waar de theaterzaal was, een monument onthuld ter nagedachtenis aan de joodse slachtoffers. Na een grondige renovatie volgde in 1993 een indrukwekkende gedenkwal met 6.700 familienamen die alle vermoorde joden van Nederland symboliseren.

De Hollandsche Schouwburg is dagelijks te bezoeken om te herdenken, te leren of om stil te staan bij een gitzwarte bladzijde uit onze Nederlandse geschiedenis.

Open: Dagelijks 11.00-16.00 | Adres: Plantage Middenlaan 24, Amsterdam

Bezoek: Schoolklassen en andere groepen graag telefonisch aanmelden bij de afdeling Publieksservice & Sales (020) 5 310 380 of service@jhm.nl

www.hollandscheschouwburg.nl

theater 1892-1942

deportatieplaats 1942-1943

Hollandsche Schouwburg

monument
tentoonstelling

KAMP WESTERBORK

Een bijzondere plek met geschiedenis

KAMP WESTERBORK

is het verhaal
van de moord
op 102.000 keer
één mens:
een moeder,
een vader,
een opa,
een broer,
een zoon,
een vriendin,
een buurman,
een klasgenoot.

Het is ook het verhaal
van 5.000 overlevenden.

Bezoek het Herinneringscentrum Kamp Westerbork

Voor (school)groepen heeft het Herinneringscentrum Kamp Westerbork een unieke educatieve aanpak ontwikkeld, waarin persoonlijke verhalen, de geschiedenis van de eigen omgeving en het verhaal van kamp Westerbork verweven zijn.

Er zijn speciale arrangementen voor een bezoek aan het museum en de historische plek van kamp Westerbork. Voor meer informatie: www.kampwesterbork.nl

Meewerken aan een virtuele herinneringswand?

Kijk op WesterborkPortretten op www.kampwesterbork.nl

Ooggetuigen van de oorlog

Ooggetuigen van de oorlog vertellen hun verhaal in de klas. Hun persoonlijke geschiedenis koppelt het verleden aan het heden. Vraag een gastles aan op www.steunpuntgastspreekers.nl

HERINNERINGSCENTRUM
KAMP WESTERBORK

Herinneringscentrum
Kamp Westerbork

www.kampwesterbork.nl
info@kampwesterbork.nl
(0593) 59 26 00

Landelijk Steunpunt
Gastspreekers WO II-Heden

www.steunpuntgastspreekers.nl
steunpunt@kampwesterbork.nl

Fries Verzetmuseum

Friesland staat bekend als onderduikersparadijs en bakermat van een standvastig verzet. Maar er gebeurde veel meer in Friesland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Vele tientallen geallieerde bommenwerpers werden neergeschoten boven Friesland, Joods Leeuwarden werd van de kaart geveegd en honderden evacués vonden onderdak bij Friese gezinnen.

Het Fries Verzetmuseum maakt deel uit van het nieuwe Fries Museum, dat in september 2013 in Leeuwarden zijn deuren opent voor het publiek. De nieuwe presentatie van het Verzetmuseum is een aangrijpende ontmoeting met de bewoners en bezetters van Friesland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Persoonlijke verhalen en authentieke voorwerpen met een bijzondere geschiedenis staan in de spotlights. Uiteraard met bijzondere aandacht voor De Overval, een bijzonder stoutmoedige actie van het verzet waarbij vijftig gevangenen uit handen van de Duitse bezetter werden bevrijd.

www.verzetmuseum.nl

‘Wie oorlog heeft geproefd, weet hoe vrede smaakt’

(Carel van Mander)

Het OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam houdt de herinnering levend aan een tijd waarin Nederland bezet was en de wereld in oorlog. Een wrang hoofdstuk uit onze geschiedenis dat tot nadenken stemt. Rotterdam werd door het grote bombardement van 14 mei 1940 van zijn hart beroofd. De sporen zijn nog altijd zichtbaar.

Behalve objecten zijn er in het OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam ook verhalen te vinden. Verhalen van Rotterdammers, die zich staande moesten zien te houden in een verwarrende tijd. Het museum houdt ze in herinnering. Maar tegelijkertijd zijn deze verhalen een waarschuwing, een protest tegen onrecht. Ook het onrecht dat nog dagelijks plaatsvindt in de wereld. Het museum herdenkt de offers die gebracht zijn, waardoor wij nu in vrijheid kunnen leven.

Openingstijden:

Dinsdag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur

Zon- en feestdagen 12.00-17.00 uur

(Let op: gesloten op maandag en zaterdag)

OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam

Coolhaven 375

3015 GC Rotterdam

010-4848931

www.ovmrotterdam.nl

2000 scholen hebben

in 2011 meegedaan

Breng War Child

onder de aandacht

In veel landen zijn kinderen op de vlucht of leven kinderen zonder ouders, omdat hun land in oorlog is. War Child helpt deze oorlogskinderen. Met muziek, dans, toneel en sport leren de kinderen hun gevoelens te uiten en krijgen ze meer vertrouwen in zichzelf en in de toekomst.

In Nederland brengen honderden scholen War Child onder de aandacht door het opvoeren van de eindejaarsmusical voor groep 8, 'Voor kids gaat de zon op'.

Gratis musical- pakket

WAR
child

**Wil je meer weten?
Kijk dan op
www.warchildschoolmusical.nl**

DE ONTDEKKING en DE ZOEKTOCHT

Twee spannende stripboeken ontwikkeld door de Anne Frank Stichting over de Tweede Wereldoorlog in Nederland en de Holocaust.

Geïnteresseerd? Bestel de strips via www.annefrank.org/nl/Wereldwijd/Educatie/
Vragen? Neem contact op met de Anne Frank Stichting via educatie@annefrank.nl

Geschied
vanaf
groep 8

De strip **De Ontdekking** is uniek les-materiaal over de Tweede Wereldoorlog. Leerlingen maken al lezend kennis met de belangrijkste historische feiten.

Reactie van een leerling op **De Ontdekking**:
*Het is mooi geschreven en getekend.
Het lijkt alsof je zelf in het verhaal zit
en alles meemaakt.*

anne frank stichting

De strip **De Zoektocht** laat leerlingen kennis maken met het Joodse meisje Esther. Het laat zien wat gewone mensen in de oorlog is overkomen.

Een leerling over **De Zoektocht**:
*Door de strip kregen we discussies over
bijvoorbeeld helpen of niet, verzet
bieden of niet.*

AIRBORNE MUSEUM 'HARTENSTEIN'

KOM EN BELÉÉF DE SLAG OM ARNHEM (SEPTEMBER 1944)!

Het Airborne Museum is gevestigd in het voormalige hoofdkwartier van de Britten tijdens dit indrukwekkende hoofdstuk uit de Tweede Wereldoorlog. Op deze historische plek komt deze slag opnieuw tot leven. Een bezoek aan de **Airborne Experience** mag niet ontbreken: hier waan je je midden in de strijd.

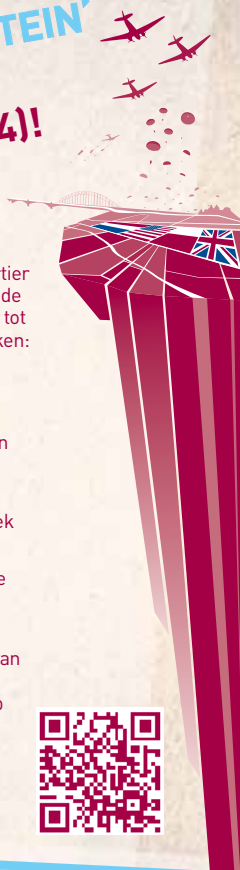
Interactie is een belangrijk educatief uitgangspunt voor het Airborne Museum: hier nemen de leerlingen ondermeer kennis van de aangrijpende persoonlijke verhalen van burgers (kinderen in 1944) en van Britse, Poolse en Duitse veteranen.

Voor leerlingen uit het Primair Onderwijs is er het uitdagende '**Koffertjesproject**' waarbij de leerlingen zelfstandig op onderzoek uitgaan in het museum.

Voor leerlingen uit het Voortgezet Onderwijs zijn er verschillende lespakketten beschikbaar. Deze zijn ondermeer te downloaden via onze website.

Tenslotte is er de mogelijkheid het verhaal van een ooggetuige van de Slag om Arnhem aan te horen. Gezien de hoge leeftijd van de ooggetuigen kunnen we hun aanwezigheid, in het museum of op school, echter niet garanderen.

Wilt u meer informatie, ga naar www.airbornemuseum.nl.

Wally van Hall

HET VERHAAL VAN EEN HELD

www.walravenvanhall.nl

7. Tweede Wereldoorlog websites

Meer (achtergrond)informatie over de Tweede Wereldoorlog is te vinden op onderstaande websites.

De Hollandsche Schouwburg - www.hollandscheschouwburg.nl
Het Joods Historisch Museum - www.jhm.nl
Herinneringscentrum Kamp Westerbork - www.kampwesterbork.nl
Het Landelijk Steunpunt Gastsprekers WO II – Heden - www.steunpuntgastsprekers.nl
WO II Toegang tot toen - www.tweedewereldoorlog.nl
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie - www.niod.nl
Beeld en Geluid - www.beeldengeluid.nl
Yad Vashem - www.yadvashem.org
Beeldbank WO 2 - www.beeldbankwo2.nl
De Oorlog - www.deoorlog.nps.nl
Nationaal Comité 4 en 5 Mei - www.4en5mei.nl
Documentatiegroep '40 – '45 - www.documentatiegroep40-45.nl
Oorlogsmusea - www.oorlogsmusea.nl
Anne Frank stichting - www.annefrank.org
Nationaal Monument Kamp Vught - www.nmkampvught.nl
Nationaal Monument Kamp Amersfoort - www.kamp-amersfoort.nl
Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945 - www.bevrijdingsmuseum.nl
Digitaal Monument Joodse Gemeenschap - www.joodsmonument.nl
Alles over de Tweede Wereldoorlog - www.go2war2.nl
Liberty Park: Oorlogsmuseum Overloon - www.oorlogsmuseum.nl
Markt 12 Museum - www.markt12.nl
Museon Den Haag - www.museon.nl
Holocaust Memorial Day - www.holocaust-memorial-day.nl
Stichting Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen - www.ovcg.nl
Verzetsmuseum Zuid-Holland - www.verzetsmuseum-zh.nl
Stichting Vredeseducatie en Herinneringscentrum - www.vredeseducatie.nl
Verzetsmuseum Amsterdam Kinderen - www.verzetsmuseum.org/kinderen

De antwoorden op de vragen in het lespakket zijn online terug te vinden op www.suskinddefilm.nl/educatie. Hier kunt u ook terecht voor meer informatie.

EEN FILM VAN RUDOLF VAN DEN BERG

SÜSKIND